

Hans van Pinxteren

Twee welgeschoren schapen

Hans van Pinxteren (1943) is dichter en vertaler uit het Frans. Hij ontving de Martinus Nijhoffprijs in 1980 en de Dr Elly Jafféprijs in 2001. Hij vertaalde werk van o.a. Rimbaud, Artaud, Stendhal, Flaubert, Montaigne, Voltaire en Balzac. Naast zijn vertalingen verschenen van zijn hand enkele dichtbundels. Hij is verbonden aan de VertalersVakschool en publiceerde bij VertaalVerhaal de essaybundel De hond van Rabelais - fasen in een vertaalproces (2012).

Twee welgeschoren schapen

Het vertalen van woorden alleen heb ik altijd een zinloze bezigheid gevonden. Ik heb altijd geprobeerd een evenwicht te vinden tussen het vertalen naar de letter en het vertalen naar de geest.

Letterlijk vertalen is m.i. alleen niet uit den boze en zelfs aan te raden als je met gebruiksaanwijzingen te doen krijgt. Als je dan de plank mislaat kunnen er ongelukken gebeuren. Stel je maar voor dat je de bijsluiter van een geneesmiddel vrij gaat vertalen. Voor wat voor ellende kun je dan niet verantwoordelijk zijn! Of, zoals mij eens is overkomen, dat je de gebruiksaanwijzing van een elektrisch apparaat moet vertalen. Als je dat te vrij doet, loop je het risico dat de producent van zo'n machine tegen enorme schadeclaims oploopt.

Fabrikanten van zulke ingewikkelde of enge apparaten huren, met het oog op de internationale afzet van hun product, kennelijk het liefst technische vertalers in die er vaak hun hand niet voor lijken om te draaien de voorschriften zowel in het Spaans, het Russisch als het Pools om te zetten. Hoe vaak heb ik niet als koper zo'n louter uit het woordenboek opgebouwde vertaling vergeefs proberen te ontcijferen, een tekst waarboven dan in vette letters het woord 'gebruikshandleiding' prijkt!

Toen ik nog pas een paar jaar in het Groningse Stedum woonde, kwam op een dag de schapenscheerder langs. Dat was op zich niet zo vreemd, want mijn huis stond op een wekje met mals gras. Omdat ik altijd in de grote stad had gewoond, omgeven door gebouwen die je horizon enigszins inperken, vond ik dat heerlijk. Vooral omdat achter mijn wekje een veel grotere weide kwam, en daarna nog een, zodat ik als ik van mijn werk opkeek en door het raam naar buiten zag, kilometers ver over de landerijen kon kijken. Nu had ik daar al gauw ontdekt dat gras niet alleen mooi groen is, maar vooral in de zomer snel groeit. Een tijdlang had ik het gras kort gehouden met een elektrische maaimachine, die ik tweedehands had aangeschaft. Maar toen die, waarschijnlijk vanwege onkundig gebruik, ter ziele was gegaan, raadde de schapenboer een paar huizen verderop me aan wat schapen van hem te kopen en die op mijn wekje te zetten: die zouden het gras wel kort houden. Dat leek mij een goed idee. Dus ik had sinds enige tijd twee schapen in de wei, en de schapenscheerder kwam ze eens per jaar scheren.

Maar dat was niet de reden waarvoor de schapenscheerder deze keer kwam. 'Pingstern' zei hij, 'ik heb gehoord dat je vertaler van je vak bent, klopt dat?' En op mijn bevestigend antwoord, vervolgde hij: 'Ik zit met een probleem. Ik heb een nieuwe tondeuse voor de schapen gekocht, maar de gebruiksaanwijzing is in het Frans. Kun jij dat voor mij vertalen?'

Wat moest ik doen? Als ik zei dat het vertalen van zulke teksten kennis van zaken vereist en dat technisch vertalen niet mijn specialiteit was en ik hem dus niet kon helpen, gooide ik in het dorp mijn reputatie te grabbel. Dat leek me onwenselijk. Dus ik zei dat ik het wel wilde proberen, maar dat ik geen uitgebreid technisch woordenboek had, en dat ik de juiste vaktermen voor dat soort apparaten niet kende. Maar dat ik wel een woord voor woord vertaling zou kunnen maken, misschien kwamen we er dan wel

uit als hij het apparaat erbij nam, zodat we konden zien waar de aanwijzingen op sloegen. Dat vond hij geen bezwaar, hij had de tondeuse meegebracht.

Zo heb ik de handleiding dus vertaald, terwijl ik steeds aan de schapenscheerder vroeg of dit stukje van de tekst misschien op dat en dat onderdeel sloeg. En hij maakte aantekeningen en zei dat hij het snapte. En toen ik het afvertaald had, zei hij dat hij dacht dat hij het apparaat zo wel bedienen kon.

Toen kwam de hamvraag: 'Wat wil je er voor hebben?'

Ik begreep dat hij bedoelde: Wat reken je voor de vertaling? Nu hebben de Groningers veel goede eigenschappen, maar van één ding houden ze niet, en dat is: geld uitgeven. Dus ik zei lachend, nou niks. Maar hij drong aan. En voordat ik het wist had ik gezegd: 'Weet je wat? Als jij nou die twee schapen van me scheert, dan staan we quitte.'

Betaling met een wederdienst vond hij een prima idee. Maar toen hij zijn tondeuse geolied had en hij het eerste schaap bij zijn lurven had, zodat het niet meer zo erg kon tegenspartelen, voelde ik me toch niet helemaal op mijn gemak. Stel je voor dat ik die gebruiksaanwijzing toch te vrij had vertaald? Dan zat ik zo meteen met een schaap met maar één oor. Gelukkig bleek ik de plank niet al te erg mis te hebben geslagen: de schapen kwamen niet heviger geschonden uit de houdgreep van de schapenscheerder vandaan dan de keren daarvoor.

En de moraal van dit verhaal? Ik zal altijd elke vertaler aanraden herscheppend, of het liefst scheppend te vertalen. Maar er zijn uitzonderingen op de regel. Als de schapenscheerder bij je aanklopt met zijn nieuwe tondeuse, kun je maar beter niet al te vrij vertalen.

In alle andere gevallen vind ik dat je niemand met een gebruikshandleiding op moet zadelen.